

Мр БИЉАНА КОСАНОВИЋ
Народна библиотека Србије, Београд

УДК 02

ПРИСТУП СТРАНИМ НАУЧНИМ ИНФОРМАЦИЈАМА У СРБИЈИ

Развој рачунарске технологије, а посебно Интернета, изазвао је последњих година крупне промене у подршци приступу научној литератури. Свет се приближио остварењу предвиђања да ће целокупно периодично научно издаваштво имати електронску форму. Међутим, те очекиване и жељене промене праћене су великим порастом обима научне продукције и сталним растом цена часописа. Научне библиотеке тако су суочене с обавезом да за ограничена средства обезбеде својим корисницима што више извора те врсте.

Као и многе библиотечке установе у свету, ми смо на тај изазов одговорили формирањем конзориција, једног савременог облика организовања. KoBSON – Конзорцијум библиотека Србије за обједињену набавку, функционише у нашој земљи већ четири године. Оснивачи су национална и универзитетске библиотеке, а обухваћене су и самосталне библиотеке научноистраживачких установа. За представника у преговорима, како са издавачима, тако и са финансијером, као и управљање системом, укључујући програмску подршку, одређена је Народна библиотека Србије. Целокупну набавку финансира Министарство науке и заштите животне средине. KoBSON има обавезу да редовним извештавањем тог Министарства као финансијера полаже рачуна о својој оправданости и ефикасности. Сматрамо да у финансирању треба да учествују и друга министарства, првенствено Министарство просвете и спорта.

Основни циљ формирања KoBSON-a је рационализација улагања у набавку часописа. Тај циљ остварујемо (1) задовољавањем потреба и унапређивањем комфора корисника за све истраживаче на укупној територи-

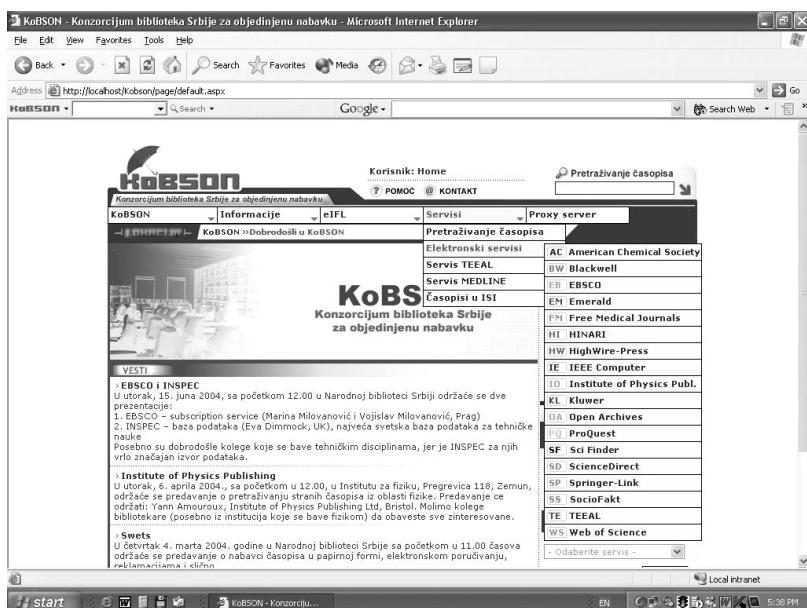
ји Србије, (2) настојањима да изворе и сервисе које претплаћујемо обезбедимо по што нижој цени и под што повољнијим условима плаћања и (3) праћењем и евалуацијом искоришћености претплаћених извора. Циљ евалуације је оптимизација набавке која се остварује обједињавањем информација о потребама корисника, ценама сервиса, условима плаћања и искоришћености претплаћених извора.

- (1) Набавка је потпуно подређена потребама истраживачких институција у земљи. Годишњим претплатама претходи анкета која се спроводи преко библиотека заинтересованих институција. Истовремено радимо на унапређивању комфора корисника, водећи рачуна о брзини и сталности приступа претплаћеним изворима. Ради тога оформљен је засебан портал KoBSON-а на веб презентацији Народне библиотеке Србије. Портал нуди неопходна обавештења о претплаћеним садржајима, пројектима у којима Конзорцијум учествује, као и предавањима и презентацијама из области размене научних информација. Број посета овом порталу стално је растао да би се стабилизовао на 3500 посета и 2000 упита на дневном нивоу.
- (2) KoBSON тренутно обезбеђује корисницима преко 13.700 страних научних часописа у електронској или папирној форми, а тај број наставио даље да повећавамо. Само у току ове године преузето је у преко пола милиона научних чланака у виду пуног текста. Како бисмо искористили све могућности удруженог наступа у набавци, приступили смо 2002. године међународном конзорцијуму eIFL. eIFL окупља земље у транзицији, а при обједињавању претплате уважава платне могућности чланица изражене националним дохотком.
- (3) Рационализација набавке, као основни циљ KoBSON-а, не би била остварљива без оптимизације набавке засноване на одговарајућим подацима и техникама. У сарадњи са издавачима претплаћених електронских сервиса Конзорцијум је започео редовну активност праћења искоришћености претплаћених извора. Неки од показатеља искоришћености прате се на нивоу републике у целини, док је друге могуће прикупљати и на нивоу појединих истраживачких установа.

Досадашња искуства из рада KoBSON-а врло су повољна. За мање новца него у прошлости сада се у Србији претплаћује знатно више међународних научних часописа, укључујући и оне највишег квалитета. Успешност KoBSON-а видљива је и на међународном плану. У првој години деловања KoBSON је у оквиру eIFL-а заузимао 32. место од 40 земаља с обзиром на однос броја преузетих чланака и цене претплаћених извора, што се

користи као показатељ успешности чланица. Ове године заузели смо 6. место. Истовремено смо препознати као чланица која је развила најјачу технолошку подршку приступу информацијама и као такви били ангажовани у преносу искустава на друге земље из региона.

Децембра 2001. године оформљена је посебна Web-stranica Центра за научне информације Народне библиотеке Србије (слика 1). На овој страници су сва обавештења о доступним страним базама података, свим пројектима у којима Конзорцијум учествује, као и најави организованих предавања и презентација.

Слика 1. Почетна страница: www.nbs.bg.ac.yu/KoBSON

Корисницима (истраживачима) је, такође, понуђено да се пријаве на е-маил листу и тако редовно буду обавештавани о свим новинама у KoBSON-у. На овај сервис до сада се пријавило око 3500 корисника. За очекивати је да ће се на овај начин већи број истраживача, наставника и студената бити редовно информисан, а тиме и у могућности да искористе претплаћене сервисе.

Преко ове странице доступна је и база података INOCAS (инострани часописи у библиотекама Србије 1984-2004) и могућ је увид у фондове библиотека у научноистраживачким организацијама у Србији, као и добијање фотокопије.

Корисницима (истраживачима) је, такође, понуђено да свој захтев пошаљу e-mail-ом са што прецизније формулисаном темом за претраживање. Информатори запослени у чланицама Конзорцијума ће тада обавити претраживање и резултате вратити истраживачу такође путем e-mail-a.

Свесни смо тога да се систем може даље рационализовати. Нарочито је потребно повећати искоришћеност претплаћених извора. Анализе показују да понуда у многим научним дисциплинама превазилази потражњу истраживача. Уверили смо се да је тако и због недовољне обавештености и технолошке обучености истраживача у коришћењу електронских извора. Зато је активност Конзорцијума била усмерена и на обавештавање и едукацију истраживача. Само у току ове године КоБСОН је организовао 57 презентација истраживачима и то у свим универзитетским центрима у Србији. Они који су за то изразили највише интересовања, нпр. Медицински факултет у Београду, имали су и допунске интензивније курсеве.

Другу „унутрашњу резерву“ видимо у унапређивању праћења искоришћености. До сада смо се ослањали на мониторинг приступа и преузимања садржаја, али планирамо да користимо и податке о тзв. активној, односно реалној искоришћености претплаћених часописа, тј. њиховом импакту (цитираности) у домаћој научној периодици. Услов за унапређивање на тој основи је повезивање информација с којима располажемо с домаћим научним изворима, првенствено домаћим цитатним базама податка, на што ћемо усмерити наш развој у предстојећем периоду.

Резиме

Највећи део прибављања иностраних научних и техничких информација у Србији се обавља путем КоБСОН-а (Конзорцијум за координирано прибављање). Овај чланак обрађује најновије активности које ће се предузети да би се ефикасније користили претплаћени ресурси.

ACCESS TO FOREIGN SCIENTIFIC INFORMATIONS IN SERBIA

Summary

The largest part of the acquisition of foreign scientific and technical information in Serbia is carried out through KoBSON (Consortium for Coordinated Acquisition). This article is about recent activities within KoBSON as well as activities that will be launched in order that subscribed resources be more effectively used.